

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI KASABA UYUSHMALARI KENGASHINING 2016–2025-YILLARDAGI FAOLIYATI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Matjanbaev Allayar Jangabaevich
Elmurotov Ikmatulla Gaybullayevich

Qoraqalpoq davlat universiteti, mustaqil izlanuvchi.

Qoraqalpoq davlat universiteti, ilmiy rahbar, dotsent (PhD).

e-mail: matjanbaevallayar1@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-8881-7575>

e-mail: ikmatulla.elmurotov@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-2110-4426>

Annotatsiya.

Maqolada Qoraqalpog'iston Respublikasi Kasaba uyushmalari kengashining 2016–2025-yillardagi faoliyati ijtimoiy, mehnat va tashkiliy jihatlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda kasaba uyushmalarining xodimlarning mehnat va ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarini himoya qilish, jamoaviy muzokaralarni tashkil etish, mehnat muhofazasini ta'minlash, ijtimoiy sheriklikni rivojlantirish, huquqiy maslahat berish va jamoatchilik nazoratini amalga oshirishdagi o'rni ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida Kengash faoliyatining istiqboldagi asosiy yo'nalishlari sifatida raqamlashtirish, mehnat huquqlari monitoringini kuchaytirish, yoshlar bilan ishlashni takomillashtirish, ijtimoiy sheriklikning yangi shakllarini rivojlantirish va xodimlarning huquqiy savodxonligini oshirish zarurligi aniqlangan.

Kalit so'zlar: kasaba uyushmasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, mehnat huquqi, ijtimoiy himoya, rivojlanish istiqbollari.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СОВЕТА ПРОФСОЮЗОВ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 2016–2025 ГОДАХ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕГО РАЗВИТИЯ

Матжанбаев Аллая Жангабаевич
Элмуратов Икматулла Гайбуллаевич

Каракалпакский государственный университет, независимый исследователь.

Каракалпакский государственный университет, научный руководитель, доцент, (PhD).

Аннотация.

В статье анализируется деятельность Совета профсоюзов Республики Каракалпакстан за 2016–2025 годы с социальной, трудовой и организационной точек зрения. В исследовании рассматривается роль профсоюзов в защите трудовых и социально-экономических прав работников, организации коллективных переговоров, обеспечении охраны труда, развитии социального партнёрства, предоставлении юридических консультаций и осуществлении общественного контроля. По результатам исследования определена необходимость цифровизации деятельности Совета, усиления мониторинга соблюдения трудовых прав, совершенствования работы с молодёжью, развития новых форм социального партнёрства и повышения правовой грамотности работников в качестве основных перспективных направлений его деятельности.

Ключевые слова: профсоюз, Республика Каракалпакстан, трудовое право, социальная защита, перспективы развития.

ACTIVITIES OF THE COUNCIL OF TRADE UNIONS OF THE REPUBLIC OF KARAKALPAKSTAN IN 2016–2025 AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT

Matjanbaev Allayar Jangabaevich
Elmurotov Ikmatulla Gaybullayevich

Karakalpak State University, Independent Researcher.

Karakalpak State University, Academic Supervisor, Associate Professor, (PhD).

Abstract.

The article analyzes the activities of the Council of Trade Unions of the Republic of Karakalpakstan from 2016 to 2025, focusing on social, labor-related, and organizational aspects. The study examines the role of trade unions in protecting employees' labor and socio-economic rights, organizing collective bargaining, ensuring occupational health and safety, developing social partnerships, providing legal advice, and exercising public oversight. The findings identify digitalization, strengthening the monitoring of labor rights, improving engagement with young people, developing new forms of social partnership, and enhancing employees' legal literacy as the main priorities for the Council's future development.

Keywords: trade union, Republic of Karakalpakstan, labor law, social protection,

Kirish. Kasaba uyushmalari mehnat munosabatlarida xodimlarning manfaatlarini ifodalovchi va himoya qiluvchi muhim fuqarolik jamiyati institutlaridan biridir. Ularning faoliyati nafaqat mehnat sharoitlarini yaxshilash, balki xodimlarning ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarini ta'minlash, ish beruvchilar bilan murosali munosabatlarni shakllantirish hamda mehnat sohasidagi ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash bilan ham bog'liq [4; 54–59-b.].

O'zbekistonda kasaba uyushmalarining huquqiy maqomini mustahkamlash borasida 2019-yil 6-dekabrda qabul qilingan O'RQ-588-sonli "Kasaba uyushmalari to'g'risida"gi Qonun muhim bosqich bo'ldi. Mazkur qonun kasaba uyushmalarini fuqarolarning mehnatga oid hamda boshqa ijtimoiy-iqtisodiy huquq va manfaatlarini ifodalash va himoya qilish maqsadida tashkil etiladigan ixtiyoriy jamoat birlashmasi sifatida belgilaydi. Qonunda qonuniylik, ixtiyoriylik, kamsitishga yo'l qo'ymaslik, mustaqillik, o'zini o'zi boshqarish, teng huquqlilik, oshkorlik va ochiqlik kabi asosiy prinsiplar mustahkamlangan [1].

Qoraqalpog'iston Respublikasida ushbu jarayon alohida ahamiyatga ega. Hududning iqtisodiy tuzilishi, mehnat bozorining xususiyatlari, sanoat va qishloq xo'jaligining o'ziga xosligi, ekologik sharoit hamda aholining bandlik masalalari kasaba uyushmalari oldiga o'ziga xos vazifalarni qo'yadi. Shu sababli 2016–2025-yillarni Qoraqalpog'istonda kasaba uyushmalari faoliyatining tashkiliy va huquqiy jihatdan takomillashuvi, ijtimoiy himoya mexanizmlarining kengayishi hamda yangi mehnat munosabatlariga moslashuv davri sifatida baholash mumkin.

Tadqiqotning asosiy maqsadi Qoraqalpog'iston Respublikasi kasaba uyushmalari Kengashining 2016–2025-yillardagi faoliyatini tahlil qilish, uning asosiy yo'nalishlari va erishilgan natijalarini baholash hamda kelgusidagi rivojlanish istiqbollarini aniqlashdan iborat.

METODOLOGIYA. Tadqiqotda tarixiylik, tizimlilik, qiyosiy tahlil, huquqiy tahlil, institutsional yondashuv va retrospektiv tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning manbaviy asosini O'zbekiston Respublikasining "Kasaba uyushmalari to'g'risida"gi Qonuni, Mehnat kodeksi, O'zbekiston kasaba uyushmalari Federatsiyasi Qoraqalpog'iston Kengashining rasmiy materiallari, hisobot-saylov konferensiyalari haqidagi ma'lumotlar hamda Kengashning rasmiy faoliyat yo'nalishlariga oid materiallar tashkil etdi [5; 562–567-b.].

Tahlilda 2016–2019-yillardagi kasaba uyushmalari faoliyatining mavjud tashkiliy modeli va 2019-yildan keyingi huquqiy yangilanishlar o'rtasidagi bog'liqlik alohida ko'rib chiqildi. 2020–2025-yillar esa Kengashning VIII hisobot-saylov konferensiyasida taqdim etilgan rasmiy hisobot va hududiy kasaba uyushma tashkilotlari faoliyatiga oid ma'lumotlar asosida tahlil qilindi. 2025-yil 18-iyuldagi VIII hisobot-saylov konferensiyasida 121 nafar delegat ishtirok etgani, 2020–2025-yillardagi faoliyat bo'yicha hisobot tinglangani va kelgusi vazifalar belgilanganligi qayd etilgan.

Shuningdek, Kengashning amaldagi tashkiliy tuzilmasi ham tahlil qilindi. Unda mehnatkashlarning ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish, mehnat muhofazasi, yuridik xizmat, ijtimoiy sug'urta, madaniy-ma'rifiy va sport ishlari, yoshlar masalalari kabi alohida yo'nalishlarning mavjudligi kasaba uyushmalari faoliyatining ko'p tarmoqli xususiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

NATIJALAR. 2016–2025-yillarni tahlil qilish kasaba uyushmalari faoliyatida bir necha muhim bosqichni ajratish imkonini beradi. Birinchi bosqich 2016–2018-yillarni qamrab olib, mavjud kasaba uyushmalari tizimining hududiy va tarmoq tuzilmalari orqali xodimlarning ijtimoiy manfaatlarini himoya qilish, jamoa shartnomalari ijrosini nazorat qilish va mehnat jamoalaridagi ijtimoiy masalalarni muvofiqlashtirish bilan tavsiflanadi.

Ikkinchi bosqich 2019–2021-yillarga to'g'ri keladi. Bu davrning eng muhim xususiyati kasaba uyushmalari faoliyatining huquqiy asoslari yangilanganidir. 2019-yilda "Kasaba uyushmalari to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi kasaba uyushmalarining mustaqilligi, vakillik huquqi, jamoaviy muzokaralarda ishtiroki, xodimlarning huquqlarini sud orqali himoya qilish imkoniyatlari va jamoatchilik nazoratidagi vakolatlarini aniqroq belgilab berdi.

Uchinchi bosqich 2022–2025-yillarni qamrab oladi. 2022-yilda qabul qilingan yangi Mehnat kodeksi mehnat sohasidagi ijtimoiy sheriklikning huquqiy mexanizmlarini yanada aniq belgilab berdi. Kodeks xodimlar va ish beruvchilar vakillarining ikki tomonlama hamda davlat organlari ishtirokidagi uch tomonlama hamkorligini nazarda tutadi. Shuningdek, xodimlarning kasaba uyushmalariga birlashish, jamoaviy muzokaralar olib borish va jamoa shartnomalarini tuzish huquqlarini mustahkamlaydi [2].

Qoraqalpog'iston Kengashining amaliy faoliyatida jamoa shartnomalari muhim o'rin egallaydi. 2025-yilda hududdagi turli tashkilotlarda jamoa shartnomalarining bajarilishi yuzasidan hisobotlar tinglangan. Masalan, Nukus shahridagi umumta'lim maktabida 2023–2025-yillarga mo'ljallangan jamoa shartnomasining 2024-yildagi ijrosi muhokama qilinib, uning bajarilishi qoniqarli deb baholangan.

Transport tizimida ham 2023–2025-yillarga mo'ljallangan jamoa shartnomalarining bajarilishi hamda 2020–2025-yillardagi kasaba uyushmalari faoliyati birgalikda muhokama qilingan. Bunday amaliyot jamoa shartnomasini faqat rasmiy hujjat sifatida emas, balki mehnat jamoasidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi mexanizm sifatida ko'rish imkonini beradi.

Sanoat korxonalaridagi faoliyat ham kasaba uyushmalarining amaliy rolini ko'rsatadi. Xususan, 2025-yilgi ma'lumotlarda Qo'ng'iro't tumanidagi Ustyurt gaz qazib chiqarish boshqarmasida 754 nafar kasaba uyushmasi a'zosi mavjudligi qayd etilgan. Bu kabi yirik ishlab chiqarish korxonalarida kasaba uyushmalarining mehnat sharoitlari, ijtimoiy kafolatlar va jamoa shartnomalari ijrosini nazorat qilishdagi vazifalari alohida ahamiyat kasb etadi.

1-jadval. Qoraqalpog'iston Respublikasi kasaba uyushmalari Kengashining 2016–2025 yillardagi faoliyat yo'nalishlari, asosiy natijalari va rivojlanish istiqbollarini

Davr	Asosiy yo'nalish	Faoliyat mazmuni	Tahliliy natija	Istiqboldagi vazifa
------	------------------	------------------	-----------------	---------------------

2016–2018	Tashkiliy faoliyat	Boshlang'ich tashkilotlar va tarmoq tuzilmalarini muvofiqlashtirish	Tizimning institutsional barqarorligi saqlandi	Tashkiliy boshqaruvni modernizatsiya qilish
2016–2018	Ijtimoiy himoya	Xodimlarning ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlarini ifodalash	An'anaviy himoya funksiyasi davom etdi	Xodimlar ehtiyojlarini monitoring qilish
2019–2021	Huquqiy takomillashuv	"Kasaba uyushmalari to'g'risida"gi Qonun asosida vakolatlarini mustahkamlash	Huquqiy imkoniyatlar kengaydi	Huquqiy maslahat va nazoratni kuchaytirish
2019–2021	Jamoaviy muzokaralar	Jamoa shartnomalari va kelishuvlarini rivojlantirish	Ijtimoiy sheriklikning institutsional asoslari kuchaydi	Shartnomalar sifatini baholash
2022–2023	Mehnat huquqi	Yangi Mehnat kodeksi asosida xodimlar huquqlarini himoya qilish	Kasaba uyushmalarining roli aniqroq belgilandi	Huquqiy monitoringni raqamlashtirish
2022–2024	Mehnat muhofazasi	Mehnat sharoitlari va xavfsizlik masalalarini nazorat qilish	Ishlab chiqarish xavfsizligi dolzarblashdi	Profilaktik nazoratni kuchaytirish
2023–2025	Ijtimoiy sheriklik	Ish beruvchilar bilan jamoa shartnomalari asosida hamkorlik	Amaliy hamkorlik mexanizmlari kuchaydi	Uch tomonlama sheriklikni kengaytirish
2024–2025	Tashkiliy yangilanish	Hisobot-saylovlar va boshlang'ich tashkilotlar faoliyatini baholash	Ichki hisobdorlik mexanizmlari takomillashdi	Ochiqlik va raqamli hisobotni kengaytirish
2025	Strategik rivojlanish	2020–2025 yillar faoliyatini sarhisob qilish va yangi vazifalarni belgilash	Keyingi bosqich ustuvor yo'nalishlari shakllandi	2025 yildan keyingi strategik rejalarni amalga oshirish

2025-yil 18-iyuldagi VIII hisobot-saylov konferensiyasi 2016–2025-yillar davrini tahlil qilishda muhim yakuniy nuqta bo'lib xizmat qiladi. Konferensiyada 2020–2025-yillardagi faoliyat va taftish komissiyasining hisoboti tinglanib, faoliyat qoniqarli deb topilgan. Shu bilan birga, yangi rahbariyat va ijroiya organlari saylangan [3].

Tadqiqot natijalari Kengash faoliyatining faqat tashkiliy boshqaruv bilan cheklanmasligini ko'rsatadi. Bugungi tuzilmada yuridik xizmat, mehnat huquqi inspektori, mehnat texnik inspektori, ijtimoiy sug'urta, mehnat muhofazasi, yoshlar, madaniy-ma'rifiy va sport yo'nalishlarining mavjudligi kasaba uyushmalari faoliyatining kompleks xususiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

MUHOKAMA. 2016–2025-yillardagi faoliyatni umumlashtirish shuni ko'rsatadiki, Qoraqalpog'iston Respublikasi kasaba uyushmalari Kengashining rivojlanishi uchta o'zaro bog'liq jarayon bilan belgilanadi. Birinchidan, kasaba uyushmalarining huquqiy maqomi mustahkamlandi. Ikkinchidan, xodimlarning manfaatlarini himoya qilishning amaliy mexanizmlari kengaydi. Uchinchidan, kasaba uyushmalari faoliyatida ijtimoiy sheriklikning ahamiyati oshdi.

Shu bilan birga, zamonaviy mehnat bozori Kengash oldiga yangi vazifalarni qo'ymoqda. Mehnat munosabatlarining raqamlashtirilishi, yangi bandlik shakllarining paydo bo'lishi, yoshlarning mehnat bozoriga kirib kelishi, xususiy sektorning kengayishi va xodimlarning huquqiy savodxonligini oshirishga bo'lgan ehtiyoj kasaba uyushmalarining ish usullarini yangilashni talab etadi.

Qoraqalpog'iston sharoitida bu masala yanada muhim ahamiyatga ega. Hududda sanoat, transport, energetika, qishloq xo'jaligi, ta'lim, sog'liqni saqlash va davlat xizmatlari kabi turli sohalarning mavjudligi kasaba uyushmalaridan yagona yondashuv o'rniga tarmoqlar kesimida tabaqalashtirilgan mexanizmlardan foydalanishni talab qiladi. Sanoat

korxonalarida mehnat xavfsizligi va ishlab chiqarish jarohatlarining oldini olish ustuvor bo'lsa, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarida mehnat yuklamasi, kasbiy stress, ish vaqti va ijtimoiy kafolatlar masalalari ko'proq ahamiyat kasb etadi.

Kengashning kelgusi rivojlanishida raqamli xizmatlar alohida o'rin tutishi mumkin. Xodimlarning murojaatlarini elektron shaklda qabul qilish, mehnat huquqlari buzilishi bo'yicha ma'lumotlarni yagona elektron tizimda umumlashtirish, jamoa shartnomalarining bajarilishini monitoring qilish va statistik ma'lumotlarni tahlil qilish boshqaruv samaradorligini oshiradi.

Yoshlar bilan ishlash ham strategik yo'nalishlardan biri bo'lishi kerak. Yosh xodimlarning mehnat shartnomalari, ish vaqti, kasbiy xavfsizlik, ish haqi va kasbiy rivojlanish imkoniyatlari bo'yicha huquqiy bilimlarini oshirish kasaba uyushmalarining kelajakdagi ijtimoiy bazasini mustahkamlaydi.

2025-yilgi hisobot-saylov konferensiyasining o'tkazilishi Kengash faoliyatida hisobdorlik va tashkiliy yangilanish mexanizmlari mavjudligini ko'rsatadi. Konferensiyada 121 nafar delegat ishtirok etgani va yangi rahbariyat saylangani kasaba uyushmalari tizimida saylov va hisobot mexanizmlarining amaliy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Kelgusida Kengash faoliyatini yanada samarali tashkil etish uchun xodimlarning murojaatlari bilan ishlashning tezkor tizimini yaratish, mehnat huquqi bo'yicha bepul maslahat xizmatlarini kengaytirish, mehnat muhofazasi monitoringini kuchaytirish, jamoa shartnomalarining sifat ko'rsatkichlarini baholash va yoshlar uchun alohida kasaba uyushma dasturlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Xulosa. 2016–2025-yillarda Qoraqalpog'iston Respublikasi kasaba uyushmalari Kengashi faoliyatida tashkiliy barqarorlikdan huquqiy va institutsional takomillashuv sari rivojlanish tendensiyasi kuzatiladi. Ayniqsa, 2019-yilgi "Kasaba uyushmalari to'g'risida"gi Qonun va 2022-yilgi Mehnat kodeksi kasaba uyushmalarining huquqiy imkoniyatlarini kengaytirib, xodimlar va ish beruvchilar o'rtasidagi ijtimoiy sheriklikning huquqiy asoslarini mustahkamladi.

Qoraqalpog'iston Kengashi faoliyatining amaliy tahlili jamoa shartnomalari, mehnat huquqlarini himoya qilish, mehnat muhofazasi, ijtimoiy himoya, huquqiy maslahat, madaniy-ma'rifiy ishlar va tashkiliy nazorat kabi yo'nalishlarning bir-biri bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatdi.

2025-yilgi VIII hisobot-saylov konferensiyasi 2020–2025-yillardagi faoliyat yakunlarini baholash bilan birga, yangi rivojlanish bosqichiga asos yaratdi.

Kelgusida Qoraqalpog'iston Respublikasi kasaba uyushmalari Kengashining samaradorligi, avvalo, xodimlarning real ehtiyojlarini aniqlash, raqamli xizmatlarni kengaytirish, mehnat huquqlari monitoringini kuchaytirish, yoshlar va ayollar bilan ishlashning zamonaviy shakllarini joriy etish hamda ish beruvchilar bilan natijaga yo'naltirilgan ijtimoiy sheriklikni rivojlantirishga bog'liq bo'ladi. Bunday yondashuv kasaba uyushmalarini faqat mavjud huquqlarni himoya qiluvchi institut sifatida emas, balki zamonaviy mehnat munosabatlarini shakllantirishda faol ishtirok etuvchi fuqarolik jamiyati instituti sifatida yanada mustahkamlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 6-dekabrdagi O'RQ-588-sonli Qonuni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – URL: <https://lex.uz/>.
2. O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 28-oktabrdagi O'RQ-798-sonli Qonuni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – URL: <https://lex.uz/>.
3. O'zbekiston kasaba uyushmalari tizimining Qoraqalpog'iston Respublikasi bo'yicha veb-sahifasi. – URL: <https://qqr.kasaba.uz/oz/>.
4. Ahmedov A. T. Kasaba uyushma tashkilotining huquqiy asoslari – demokratiya va oshkoralik prinsiplarining shakllanishi // Экономика и социум. – 2024. – № 4-1 (119). – B. 54–59.
5. Erniyazova D. Trade Union Movement as an Object of Research in the 1950s–1980s (A Case Study of Karakalpakstan) // Scientific and Innovative Research in the Social and Humanitarian Sphere. – 2026. – Vol. 3, № 5. – P. 562–567.